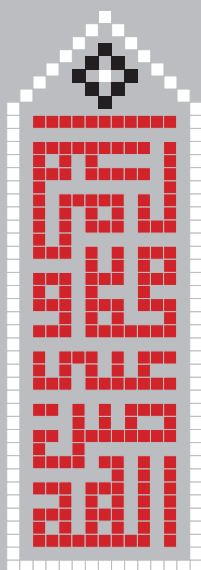

اسماء الوحيين

سرشناسه: پورکیانی، محمد، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور: مجموعه گفتارهای مسأله تغییر فرهنگی / محمد پورکیانی.
مشخصات نشر: تهران: شرکت انتشارات سوره مهر، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری: ۲۲۴ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۰۳۳۴۸۰-۲-۲
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: فرهنگ -- مصاحبه‌ها
موضوع: Culture -- Interviews
موضوع: تحولات اجتماعی
موضوع: Social change
موضوع: تکامل اجتماعی -- مصاحبه‌ها
موضوع: Social evolution -- Interviews
رده بندی کنگره: HM ۶۲۱
رده بندی دیویی: ۳۰۶
شماره کتابشناسی ملی: ۶۱۶۷۵۴۴

مجموعه گفتارهای
مسئله‌تغییر فرهنگی

به کوشش
محمد پورکیانی

انتشارات سوره مهر
وابسته به حوزه هنری
www.sooremehr.ir

تهران، خیابان حافظ،
خیابان رشت، شماره ۲۳،
صندوق پستی: ۱۱۴۴-۱۵۸۱۵
سامانه پیامک: ۳۰۰۵۲۱۹
تلفن: ۶۱۹۴۲
فکس: ۶۶۴۶۹۵۱
تلفن مرکز پخش: (۵ خط)
۶۶۴۶۹۹۲

باسکون
پاکدستر
نظرسنجی
این کتاب
شرکت
تعمیر

دانلود کتابخوان سوره مهر

با وارد کردن کد تخفیف hisama در اولین خرید
خود از کتابخوان سوره مهر ۵٪ تخفیف بگیرید.

نقل و چاپ نوشته‌ها منوط به اجازه رسمی از ناشر است.

شماره تماس پژوهشکده فرهنگ و هنر اسلامی: ۰۲۱-۸۸۸۹۶۹۳۱-۳

پژوهشکده فرهنگ و هنر اسلامی

مجموعه گفتارهای
مسئله تغییر فرهنگی

به کوشش محمد پورکیانی
طراح جلد و گرافیک: صادق جمالی

چاپ، صحافی و لیتوگرافی: واژه پرداز اندیشه
چاپ اول: ۱۴۰۰
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۰۳-۳۴۸۰-۲

فروشگاه مرکزی:

تهران، خیابان سمیه، نزسیده به خیابان حافظ،
جنب حوزه هنری، شماره ۲۴۵، تلفن: ۸۸۹۴۹۷۹۱-۲

فروشگاه انقلاب:

تهران، میدان انقلاب، جنب سینما بهمن، شماره ۱۰۲۳
تلفن: ۶۶۴۷۶۵۶۸-۹

فروشگاه اصفهان:

میدان انقلاب، سینما ساحل، کدپستی ۸۱۳۳۶۱۴۵۱
تلفن: ۰۳۱-۲۲۲۴۷۷۳۵-۶

فهرست مطالب

- ۶ پیش‌گفتار
۹ مقدمه

- ۱۳ تأمل فلسفی در مسئله تغییر فرهنگی؛
گفت‌وگو با میثم سفیدخوش
- ۲۹ تأملی فلسفی در تغییرات کلی و جزئی فرهنگ؛
گفت‌وگو با سید مهدی ناظمی قره‌باغ
- ۵۱ تغییر فرهنگی در سنت مطالعات فرهنگی؛
گفت‌وگو با محمد رضایی
- ۷۱ تحلیل جامعه‌شناختی از تغییر فرهنگی؛
گفت‌وگو با عبدالحسین کلانتری
- ۹۷ تغییر فرهنگی از دیدگاه شهید آیت‌الله سید محمدباقر صدر؛
گفت‌وگو با محمدحسین ملک‌زاده
- ۱۱۱ فلسفه تحول فرهنگ: مروری بر ظرفیت‌های حکمت اسلامی؛
گفت‌وگو با محسن لبخندق
- ۱۵۱ تغییر فرهنگی در علم سیاست‌گذاری فرهنگی؛
گفت‌وگو با سید محمدحسین هاشمیان
- ۱۶۹ تأملی انسان‌شناختی بر مفهوم تغییر فرهنگی؛
گفت‌وگو با سینا کلهر
- ۱۹۵ طرح جامعه‌شناسی در موضوع تغییر فرهنگی؛
گفت‌وگو با سیدحسین شهرستانی

پیش‌گفتار

مطالعات سیاست‌گذاری فرهنگی در ایران فاقد سنت نظری مشخصی است. ازاین‌رو، دچار آشفتگی و کثرت گفتمانی است. برخی در بنیان‌های نظری تأمل کرده، برخی دیگر به وجه رسانه‌ای و ارتباطاتی آن تأکید کرده، برخی مباحث مدیریتی را جدی گرفته و برخی مباحث سیاسی تأکید کرده‌اند. گروه مطالعات راهبردی فرهنگ و هنر، با توجه به چیدمان موجود در مطالعات سیاست‌گذاری در ایران و نیز وضعیت تاریخی ایران، از زاویه تأملات انضمامی به عرصه سیاست‌گذاری توجه می‌کند. بدین صورت که تجربه زیسته انقلاب اسلامی در اداره فرهنگ محل بحث قرار می‌گیرد و اگر به مباحث بنیادین سیاست فرهنگی نیز توجه می‌شود، بر مسئله جاری سیاست فرهنگی ایران ناظر خواهد بود. با این مأموریت، سه حوزه مطالعاتی ذیل در دستور کار قرار گرفته است:

۱. مسئله سازمان‌های فرهنگی ایران

علم سیاست‌گذاری فرهنگی مهم‌ترین ابزار خود را «سازمان» می‌داند. مسئله اول تأمل درباره همین گزاره پذیرفته شده است که چرا «سازمان» محور سیاست‌گذاری فرهنگی قرار می‌گیرد؟ آیا راه جایگزینی وجود دارد؟ مطالعه تاریخی - انضمامی شکل‌گیری و تحولات سازمان در ایران به ما امکان فهم قدرت و جهت سازمان را می‌دهد. در گام بعد، از سازمان به معنای عام و

کلی فاصله گرفته و به سازمان‌های فرهنگی انقلاب اسلامی توجه می‌شود؛ سازمان‌هایی مانند سازمان تبلیغات، سازمان صداوسیما، شورای عالی انقلاب فرهنگی، شورای عالی فضای مجازی، قرب بقیة الله و... چگونه تدبیر شده‌اند؟ این نوع پژوهش نیز برخاسته از چارچوب‌های پیشینی و کلان علم مدیریت یا فلسفه نیست، بلکه به روایت تاریخی هریک از سازمان‌ها و درک بدون واسطه آن‌ها می‌پردازد.

۲. تجربه‌های موفق سیاست‌گذاری فرهنگی

سیاست‌گذاری اساساً دانشی مبتنی بر زمینه‌های بومی است، زیرا هم مسئله خود را از وضعیت تاریخی‌اش می‌گیرد و هم برای مواجهه با مسائل بر ظرفیت‌ها و راهبردهای تاریخی خود تکیه می‌کند. چه بسا نهادهای اصیلی مانند خانواده، محله، مسجد یا ظرفیت‌هایی مانند دین، زبان و... در ایران نقشی تعیین‌کننده داشته باشند و در کشوری دیگر نقش حاشیه‌ای. فعالیت جمعی و تشکیلاتی و هویتی در یک تاریخ یا کشور آسان شکل بگیرد و در کشور یا تاریخی دیگر دشوار و پیچیده شود. از همین رو، باید به وجه تجربی و تاریخی و انضمامی توفیقات فرهنگی ایران معاصر توجه شود؛ از سنت‌هایی که در فرهنگ ایران ماندگار شده‌اند تا رخدادهایی که اگرچه کوتاه بوده‌اند، اثری ماندگار داشته‌اند.

۳. ایده‌آداری فرهنگ در ایران

بحث از «ایده‌آداری» با سخنان کلان بنیادین تفاوت دارد، زیرا ایده بیش از آن که بر حقیقت مطلق و پیشینی ناظر باشد، بر حقیقت «مؤثر» در تاریخ ایران تأکید دارد. از این رو، با توجه تاریخی به سیاست‌گذاری ایران، به آن راهبرد محوری و قدرتمندی اشاره دارد که در میدان فرهنگ محقق شده است. در این صورت، اگر هم به مفاهیم پایه پرداخته می‌شود، آن دسته از مفاهیمی خواهند بود که کمترین فاصله تا میدان فرهنگی ایران و قابلیت تأمل جزئی و متشخص را داشته باشند. «تغییر فرهنگی» یا «ایده‌آداری» از این مفاهیم اند.

کتاب حاضر با تمرکز بر مسئله تغییر فرهنگی به مفاهیمی می‌پردازد که اگرچه در ساحت نظری تعریف شده‌اند، بیشترین قرابت را با میدان فرهنگی ایران خواهند داشت. با توجه به کمبود ادبیات علمی در این موضوع، پژوهش حاضر به صورت مجموعه گفتارها و با هدف تعیین نقاط عزیمت برای پژوهش‌های تفصیلی‌تر تدوین شده است.

مقدمه

خلق مفهوم فرهنگ با درک پویایی و صیورورت زندگی انسانی ممکن شد. اگر مفهوم جامعه یادآور ساختارها و فرایندهای ذهنی و عینی بوده است، مفهوم فرهنگ زاینده پویایی و تحول زندگی است. پویایی فرهنگ به سیلان وجودی انسان برمی‌گردد. وجود انسان در معرض واردات گوناگون، حرکت دائمی را تجربه می‌کند. این سیلان در ساحت جمعی انسان‌ها، تضاعف پیدا کرده و فرهنگ را شناور می‌کند. فرهنگ بدون لحاظ صیورورت و سیلان زندگی، تبدیل به اشکال و صورت‌هایی می‌شود که دلالت روشنی بر معانی فرهنگ نخواهند داشت. جرج زیمل این رویکرد را در اصلت پیدا کردن «اشکال» فرهنگ توضیح می‌دهد. او در «تضاد فرهنگ مدرن» دوگانه‌ای میان مفاهیم «زندگی» و «شکل» بیان می‌کند. «زندگی»، آن جریان پویا و متحولی است که بلاوقفه در حال جنبیدن و حرکت است و در جریان این پویایی خلاق، اشکال فرهنگی مانند قوانین، آثار هنری، دین، علم، تکنولوژی را می‌آفریند. تفاوت عمده «زندگی» و «شکل» در این است که زندگی پویا و خلاق است و شکل ثابت است و ادعای بی‌زمانی می‌کند. در نتیجه در روند پویای زندگی، شکل از زندگی عقب می‌ماند. از همین روست که زندگی ناگزیر برای تجلی خود نیازمند شکلی جدید است. شکل جدید (مانند یک ساختار اقتصادی یا یک سبک نقاشی) جای شکل قدیمی را می‌گیرد و کل تاریخ فرهنگ بیانگر همین جابه‌جایی و تغییر اشکال است. فرض بنیادین مطالعات فرهنگی متأخر همین درک از جابه‌جا شدن عناصر زندگی و در نتیجه جزئی شدن امور کلان و خُرد شدن امور فراگیر و سست و لرزان شدن امور ثابت و ایستا است. هر چند تقلیل زندگی انسان به امور روزمره، نمادین و

بی‌بنیاد، ایده قابل دفاعی نخواهد بود، ولی توجه این رویکرد به وجه گذرا و در حال «شدن» امور فرهنگی درکی مبتنی بر فهم بی‌واسطه فرهنگ بوده است. چه بسا چهارچوب ذهنی برخی نحله‌های علمی کلاسیک در صدور مفاهیم، احکام و ساختارهای کلی و یافتن مصادیق و موضوعات جزئی، بیش از آن‌که فهم ما از واقعیت فرهنگ را عمق بخشیده باشد، «فاصله» ای میان ذهنیت و واقعیت ایجاد کرده باشد. توضیح فرهنگ با منطق ذهنیت حقیقت‌جو و غفلت از خلع و لبس فرهنگ، نه تنها بر توهم اندیشمندان افزوده است که قدرت و اثر سیاست‌گذاران را نیز کاسته است.

مسئله تغییر فرهنگی وجه ایدئولوژیک نیز دارد. فرهنگ‌ها اساساً مشحون از آرمان‌ها و هنجارهایی هستند که به دلیل جاودانگی و مانایی، ارزش و حتی قداست یافته‌اند. تغییر فرهنگی بر همه ابعاد فرهنگ سایه می‌افکند و لاجرم تضاد و مقاومت را برمی‌انگیزد. این وجه ایدئولوژیک در فرهنگ‌هایی که سویه‌های آرمانی و دینی قدرتمندی داشته و یا در معرض برخوردها و معارضات فرهنگی باشند اهمیت مضاعف می‌یابد. چرا که هر نوع تغییری در جهت یا خلاف یک آرمان معنا شده و بر مقاومت و نزاع میدان فرهنگ می‌افزاید. وضعیت ایران معاصر در نقطه پرتنش انواع نزاع‌های فرهنگی از نزاع بنیادین عالم دینی و مدرن تا تهاجم فرهنگی و فکری و سیاسی قرار دارد. تغییرات حوزه فرهنگ در این وضعیت تاریخی از مسیر طبیعی خود جدا شده و موضوع سیاست‌گذاری قرار می‌گیرد.

مطالعات فرهنگی اگرچه توصیف‌گروجه پویای زندگی بوده است، ولی توجه خود را از توصیف و تفسیر فراتر نبرده و کمتر به منطق این تحول پرداخته است. علوم عقلی نیز عموماً به وجه حقی و ثبوتی عالم توجه کرده و کمتر به حرکت و دیالکتیک وجود پرداخته‌اند. علوم شرعی نیز عموماً فارغ از وجه تاریخی امور به توصیف و تجویز پرداخته‌اند. توجه به ویژگی پویای فرهنگ و وضعیت

تاریخی ایران از یک سو و ضعف مطالعات نظری در سوی دیگر، پرداختن به موضوع «تغییر فرهنگی» را ضروری می‌کند.

اینک نیازمند پاسخ به مجموعه‌ای از سؤالات درباره نحوه تغییر فرهنگی هستیم. تغییر فرهنگی به چه معناست؟ تغییر در کدام عناصر فرهنگی به معنای تغییر فرهنگی است؟ چه میزان از تغییرات فرهنگی، طبیعی و مطلوب است؟ آیا توقف یا کاهش تغییرات فرهنگی ممکن است؟ تغییر فرهنگی به صورت تحولی خواهد بود یا تدریجی؟ با معنابخشی ذهنی و از طریق آموزش صورت می‌گیرد یا با همزیستی و از طریق کارآمدی؟ این سؤالات و نمونه‌های متعدد دیگر محل گفت‌وگو و استنتاج ما از علوم گوناگون خواهد بود. با این هدف که گفتار و ادبیات اولیه‌ای برای نقاط عزیمت پژوهشی طرح شده و مسئله تغییر فرهنگی را از حاشیه گفت‌وگوهای علمی به متن آن وارد کند. گفت‌وگوهای کتاب حاضر با اساتیدی از رشته‌های گوناگون علوم انسانی بوده و کندوکاو علمی در موضوع تغییر فرهنگی را نشانه گرفته است. دکتر میثم سفیدخوش و دکتر مهدی ناظمی نگاهی فلسفی به بحث داشته‌اند. دکتر عبدالحسین کلانتری و دکتر محمد رضایی و سیدحسین شهرستانی از زاویه جامعه‌شناسی و مطالعات فرهنگی در این موضوع سخن گفته‌اند. دکتر محسن لبخندق هم از زاویه فلسفه صدرایی به موضوع پرداخته‌اند. دکتر محمدحسین هاشمیان به وجه سیاست‌گذاری تغییر فرهنگی پرداخته‌اند. دکتر سینا کلهر با مذاقه در مفهوم فرهنگ، تحلیلی انسان‌شناختی از تغییر فرهنگ داشته‌اند و نهایتاً حجت‌السلام والمسلمین ملک‌زاده با نگاه دینی شهید صدر به مسئله پرداخته‌اند. گفت‌وگو با اساتید مذکور ضمن این‌که مسئله‌بودگی تغییر فرهنگی را روشن کرده است، نقاط عزیمت برای تحلیل‌های علوم انسانی در این موضوع را نشان داده است. این اثر با شکر از درگاه خداوند به اساتیدی که با تعهد نسبت به علم و امید به آینده فرهنگ این کشور در این گفت‌وگوها شرکت کردند تقدیم می‌شود.

